

เรื่องเล่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง บ้านห้วยผักเนา:
พื้นที่ ความเป็นมาและสิ่งทอกับการรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

The Story of Tai Daeng Ethnic in Ban Huey Puk Nao: The Area of History
and Textiles with the Revival of Life and Culture

ไทยโรจน์ พวงมณี^{1*} ธัญชนก หอมสวัสดิ์¹ สุภาวดี สำราญ²

Thairoj Phoungmanee^{1*} Thanchanok Homsawat¹ Supawadee Sumran²

Corresponding author's E-mail: thai-roj@hotmail.com¹

(Received: June 16, 2020; Revised: September 27, 2020; Accepted: November 11, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพื้นที่ ความเป็นมาและสิ่งทอกับการรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงบ้านห้วยผักเนา อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ศึกษาข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มจากประชากรเป้าหมายในพื้นที่หมู่บ้านห้วยผักเนา อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ใช้แนวคิดทฤษฎี การอนุรักษ์วัฒนธรรมในการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า การมีหลักฐานจาก คนรุ่นเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่ และภาพถ่ายบรรพบุรุษ ส่งผลทำให้คนรุ่นใหม่ เห็นคุณค่า เกิดความตระหนักและสนใจที่จะ รื้อฟื้นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นตัวตนขึ้นมา ผ่านเงื่อนไขของความเป็นคนในชุมชนที่มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานจากอดีต จนถึงปัจจุบันที่เชื่อมโยงกับคนภายนอกชุมชน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการพัฒนาพื้นที่บ้านห้วยผักเนา ให้เป็นพื้นที่เฉพาะที่มีอัตลักษณ์ทางกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง โดยมีแนวทางการรื้อฟื้นดังนี้ 1) ผู้นำชุมชนจัดประชุมเพื่อ ชี้แจงและขอความคิดเห็น 2) ผู้นำชุมชนประสานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อแจ้งและขอสนับสนุนงบประมาณ 3) ประสาน กับหน่วยงานการศึกษาเพื่อเก็บข้อมูล 4) ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับฟังผลการดำเนินการ และร่วมกัน หาจุดเริ่มต้นเพื่อการดำเนินการเพื่อการบ่งชี้และสร้างอัตลักษณ์ผ่านสื่อหรือวัตถุในพื้นที่

คำสำคัญ: การรื้อฟื้น วิถีชีวิตและวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง บ้านห้วยผักเนา

Abstract

This academic article was aimed to study about the area, history and textiles with the revival of life and culture of Tai Daeng Ethnic group in Ban Huey Puk Nao, Phurau district, Loei province. The data was collected from the document, interview and focus group conversation in Ban Huey Puk Nao village, Phurau district, Loei province. Theoretical concept of cultural preservation was applied for this study and content analysis was used for analyzing data. The results of the study showed that there were evidences from old people still living in the area and photographs of the ancestors enhancing new generations to realize and become interested in reviving traditional lifestyle through the status of being local people immigrating to settle down in this area from the past to present which was connected to people outside communities by collecting the data and develop

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

¹ Lecturers, Visual Arts Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University

² Lecturer, Food Science and Technology Program, Faculty of Science and Technology, Loei Rajabhat University

the area of Ban Huey Puk Nao to have Tai Daeng Ethnicity. The guidelines for reviving processes were 1) the community leaders should hold the meeting to inform and ask for villagers' opinion, 2) the community leaders should connect with government sectors to inform and ask for reviving budget, 3) there should be the coordination with education institutes for data collection, and 4) the community leaders and the related organizations should be involved in the operating system and take part in making decision to find out how to start the operation in order to indicate the identity through mediums or object in the area.

Keywords: revival, lifestyle and culture, Tai Daeng ethics, Ban Huey Puk Nao

ความนำ

วัฒนธรรมเป็นลักษณะพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งบุคคลและสังคมที่ได้วิวัฒนาการต่อเนื่องมาอย่างมีแบบแผน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ มีการประกอบสร้างขึ้นร่วมกัน มีการเรียนรู้ มีการถ่ายทอด มีลักษณะเป็นรูปแบบและมีการเปลี่ยนแปลง (เพชรรี ฐปะวิเชตร์, 2550) สำหรับการแปรเปลี่ยนของอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้นอาจเกิดขึ้นด้วยเหตุผลสำคัญคือเพื่อความอยู่รอดในบริบททางสังคมที่แตกต่างและการมุ่งเน้นความเจริญและความทันสมัย โดยที่คนกลุ่มชาติพันธุ์นั้นอาจมีการเลือกใช้หรือไม่ใช้อัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ตนเองก็ได้ในทุกกรณี ถึงแม้ว่าจะมีการเลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลา สำหรับคนรุ่นเก่าแล้วมักเป็นกลุ่มที่ยังมีการรับรู้และมีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองสูง จึงมีความอ่อนไหวต่อความรู้สึกที่หยอกล้อที่มีความงามในยุคของตน เช่น อาจรู้สึกสะเทือนใจที่คนรุ่นลูกหลานไม่เห็นความสำคัญของตัวตนที่แบบที่ต้องเป็น ซึ่งผลการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร วิธีการดำเนินชีวิตรูปแบบใหม่และการเคลื่อนย้ายคนจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งก็ล้วนส่งผลทำให้มีการผสมผสานเข้าไปโดยไม่รู้ตัว สำหรับนโยบายของรัฐด้านความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจกระทบต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก ซึ่งการใช้วิธีควบคุมส่งผลให้

กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ป่าเขาต้องเผชิญปัญหาต่างๆ ชาติสิทธิในการจัดการทรัพยากรในชุมชน การทำเกษตรกรรมเพื่อการค้าตามที่ภาครัฐแนะนำให้พึ่งตนเองได้น้อยลง ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนอาชีพ และแสวงหาพื้นที่ทางสังคมในบริบทที่แตกต่างจากเดิมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อการปรับไปสู่การมีผลประโยชน์ต่างๆ (นภาพร อัคระรังสีกุล, 2562)

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” หรือ “Ethnic group” เป็นคำที่นักมานุษยวิทยาชาติตะวันตกมีการนำมาใช้ในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หมายถึง กลุ่มคนที่พูดภาษาและแบบแผนทางวัฒนธรรมเดียวกัน เป็นหน่วยทางสังคมและระบบเครือญาติเดียวกัน และการมีอัตลักษณ์และประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งสมาชิกมักเป็นผู้ที่มีประเพณี บรรทัดฐานและความเชื่อเดียวกัน มีการสืบทอดเครือญาติด้วยการแต่งงานและมีกฎแห่งการแต่งงานกันภายในกลุ่มที่ชัดเจน (ไศรยา รัตนูปะกอบ และปฐม หงส์สุวรรณ, 2560) สำหรับคำว่า “อัตลักษณ์” ในนิยามของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นั้น จะมีนัยยะถึงสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่า “มีความเป็นเราหรือพวกเรา ซึ่งแตกต่างจากพวกเขา” โดยที่ความเป็นอัตลักษณ์นั้นอาจจะไม่ใช่สิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติแต่จะต้องถูกสร้างขึ้นจากสังคมโดยอาศัยกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่างพวกเราที่แตกต่างจากพวกอื่นๆ

(ไพฑูริย์ มีกุศล, 2559) ซึ่งการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ก็จะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยแสดงให้เห็นถึงความ เป็นปึกแผ่นและมั่นคงในกลุ่มของตนเอง อย่างไรก็ตาม ความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงในพื้นที่ จังหวัดเลยนั้นก็ยังไม่เคยมีการศึกษาค้นคว้ามาก่อน ซึ่งคณะผู้เขียนสันนิษฐานว่าอาจมีการผสมผสาน รูปแบบเดิม หรืออาจมีการเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง ด้วยปัจจัยหลายๆ อย่างมาประกอบกันแล้วจึงมีการ ประกอบสร้างตัวตนแบบใหม่ขึ้นมา เช่นจากความเป็น สมัยใหม่ของสังคม การศึกษา และ/หรือการผสมผสาน วัฒนธรรม

กล่าวถึงการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง จากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่งด้วยเหตุผลทางสงครามและการ ถูกปล้นสดมภ์จากจีนฮ่อในช่วงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ส่งผลทำให้ต้องมีการปรับตัวพฤติกรรมและกระบวนการคิด เพื่อให้สอดคล้องสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ที่จะเข้าไป ตั้งถิ่นฐานใหม่ อันเป็นวิถีการสร้างเกาะป้องกันตนเอง ด้วยการปรับเปลี่ยนทัศนคติคนของกลุ่มด้วยการไม่ ยึดติดกับสิ่งที่ตนเองเคยมีและเคยเป็น พร้อมกับการ พยายามเรียนรู้ภาษาในพื้นที่ วิธีการพูดและการสื่อสาร ตามรูปแบบของพื้นที่ใหม่ที่เข้าไปอยู่อาศัยเพื่อให้เกิด ความง่ายต่อการดำรงชีวิตของกลุ่ม มัญชรี ไชตรัฐติ (2556) กล่าวว่า ภาษาและการสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ช่วยเอื้ออำนวยต่อการให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงสามารถ ก้าวข้ามทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมจากของตนเองไปสู่ ของใหม่ที่ตนเองเข้าไปอยู่ได้อย่างง่ายดาย ด้วยเหตุที่ ภาษาและการสื่อสารนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้าง ความเข้าใจระหว่างกันได้ เช่น การทำกิจกรรมทางสังคม ร่วมกัน หรือเข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนที่อยู่ ในท้องถิ่นนั้นๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการปรับเปลี่ยนวิถี ตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงในพื้นที่ใหม่ เมื่อดำรงอยู่ ในพื้นที่นั้นไปนานๆ ความเป็นรากเหง้าของตนเองก็จะ

ค่อยๆ กลืนกับคนในพื้นที่และหายไปมากที่สุด และ บางครั้งพื้นที่ใหม่ที่ไปอยู่นั้นก็ไม่เอื้ออำนวยต่อแสดงออก ทางวัฒนธรรมและการประกอบพิธีกรรมตามประเพณี และความเชื่อ ก็ส่งผลทำให้ความเป็นตัวตนของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทแดงค่อยๆ เลือนหายไปเพราะขาดการปฏิบัติ การสืบสานและสืบทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งรูปแบบของ การกลืนหายทางวัฒนธรรมก็เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ ไทแดงในพื้นที่จังหวัดเลยด้วยเช่นกัน จากการศึกษา พบว่า วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทแดงค่อยๆ เลือนหายไปนั้น ชาวไทแดงเชื่อว่า “ในที่สุดความสำนึกและความทรงจำในความเป็นตัวตน ก็ยังคงอยู่กับคนรุ่นเก่า และการที่ต้องพยายามหา โอกาสถ่ายทอดผ่านการบอกเล่าสู่คนรุ่นใหม่อย่าง ต่อเนื่องและเป็นระบบ ด้วยความต้องการที่จะร้อยพัน ตัวตนขึ้นมาเหมือนวัฒนธรรมไทดำและผู้เกี่ยวข้องนำมา พัฒนา สร้างสรรค์จนเกิดเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวิถี ชีวิตเกิดขึ้น”

จากการลงพื้นที่ศึกษาในหมู่บ้านห้วยผักเฒ่า พบว่า เยาวชนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานของคนกลุ่มชาติ พันธุ์ไทแดงที่มีการศึกษาสูงต่างก็มีความพยายามที่จะ หาวิถีทางและวิธีการที่จะร้อยพันวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ของตนเองให้กลับมาส่ง่างาม และมีตัวตนที่ชัดเจนแจก เช่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บ้านนาป่าหนาดและกลุ่มชาติ พันธุ์ไทพวน บ้านกลาง โดยคนรุ่นเก่าอย่างพ่อแม่ปู่ย่า ตายาย พยายามสร้างการเรียนรู้และการรับรู้จากคนใน ก่อนด้วยกิจกรรมการพูดคุยสนทนา และการดูภาพถ่าย การเครื่องแต่งกายในครอบครัว โดยมีการพูดคุย ประมวล เชิงตลกย้าบ่อยๆ จนเยาวชนรุ่นใหม่เกิดความสำนึกและ ตระหนักรู้ในคุณค่าและความเป็นรากเหง้าของตนเอง โดยคนรุ่นใหม่เห็นว่า “วัฒนธรรมของตนเองนั้นมีความ โดดเด่นไม่ต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในจังหวัดเลย เช่น จากหลักฐานภาพถ่ายและเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของ

บรรพชนที่หลงเหลืออยู่” เช่นเดียวกับคนรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ก็มักสื่อสารเจินยัยะออกมาในลักษณะที่แสดง ให้เห็นถึงการโหยหาอดีตแห่งความงดงามของวิถีชีวิต ผ่านการบอกเล่าถึงประเพณีและการแต่งกายจาก ภาพถ่ายที่หลงเหลืออยู่กับลูกหลานและคนอื่นๆ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทั้งคนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าต้องการก็คือ การสร้างกระบวนการฟื้นฟูวิถีชีวิตและวัฒนธรรม หรือ การหาแนวทางที่จะทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงได้กลับมา แสดงอัตลักษณ์ตนเองในพื้นที่ทางวัฒนธรรมใหม่ที่ไม่ใช่ พื้นที่รากเหง้าของตนเองอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับสร้าง กระบวนการฟื้นฟูและการทำให้อัตลักษณ์ และ วัฒนธรรมที่ไม่เคยมีในพื้นที่และหายไปได้กลับมาใหม่ อย่างสง่างาม ถึงแม้ว่าจะเป็นการเดินทางเริ่มต้นเพียงการ สร้างการรับรู้พร้อมกับการพยายามแสวงหาข้อมูล เบื้องต้นไว้นำเสนอกับหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้มีเป้าหมาย เพื่อแสดงให้เห็นว่า “กลุ่มคนรุ่นใหม่มีความต้องการและ จริงใจที่จะฟื้นฟูวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเอง ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงคนกลุ่มย่อยหรือเพียงแค่คนกลุ่ม เล็กๆ ที่เกิดความสำนึกร่วมกันเท่านั้นก็ตาม” ซึ่งรัฐก็ ไม่ควรละเลยหรือปล่อยผ่านเพราะอาจเป็นทรัพยากร มนุษย์ที่ทรงคุณค่าที่อยู่ในพื้นที่ก็เป็นได้ ดังนั้นการฟื้นฟู จึงเป็นคำเริ่มต้นพร้อมกับการสร้างวาทกรรมที่มีแตกต่าง ว่า “มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงอยู่ในจังหวัดเลย” อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องเล่า พื้นที่และวัตถุทางวัฒนธรรมผ่าน สิ่งทอ จึงทำให้เป็นต้นทางไปสู่การสร้างกระบวนการฟื้นฟู อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงให้ปรากฏขึ้น เช่น กระบวนการสร้างการตระหนักรู้ถึงการมีรากเหง้าทาง ประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการศึกษาและการฟื้นฟูพื้น จะช่วยสร้างภาพใหม่ทดแทนภาพอดีตที่เคยถูกคนอื่น ๆ ในสังคมมองว่า คนกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงไม่เหมือนกับ คนพื้นราบทั้งภาษาและการแต่งกาย พร้อมกับมองว่า

เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ในความไม่เหมือนคนอื่นในพื้นที่ คนไทแดงจึงต้องปิดบังไม่ให้คนอื่นรับรู้ในความเป็น ตัวตนของตนเอง นักวิชาการอย่าง จินตนา แปปดิบ (2554) กล่าวว่า การศึกษา การรื้อฟื้นและสร้างขึ้นมา ใหม่เท่ากับการสร้าง “คุณค่า” ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นให้ สื่อสารออกมาว่า “ตนเองนั้นมีรากเหง้า” จึงส่งผลต่อ ความรู้สึก “ภาคภูมิใจ” บนพื้นฐานของความเท่าเทียม ในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม การศึกษาให้เข้าใจระบบคิด ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ภาษา ศิลปะ หัตถกรรม และจิตวิญญาณจะนำไปสู่การร่วมกันสร้างพื้นที่เฉพาะ ทางวัฒนธรรมของตนเองในพื้นที่บ้านห้วยผักเฒ่าออกมา คณะผู้เขียนจึงสนใจที่จะนำเสนอภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทแดง บ้านห้วยผักเฒ่า อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย เพื่อ นำไปสู่การเป็นพื้นที่การเรียนรู้วัฒนธรรมเฉพาะและการ เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวใหม่เชิงอัตลักษณ์ของจังหวัดเลย ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาพื้นที่ ความเป็นมาและสิ่งทอกับ การรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง บ้านห้วยผักเฒ่า อำเภอกู่เรือ จังหวัดเลย

ขอบเขตของเรื่องที่นำเสนอ

ศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ ความเป็นมาและวัตถุ ทางวัฒนธรรมอย่างสิ่งทอเพื่อนำไปสู่การสร้างพื้นที่ การเรียนรู้ การท่องเที่ยวและการรื้อฟื้นวิถีชีวิตวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง

คำจำกัดความ

1. เรื่องเล่า หมายถึง กระบวนการเก็บข้อมูล จากคำบอกเล่าของคนที่บอกเล่าเรื่องของตนเองว่าเป็น กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงจากความจริง
2. พื้นที่ หมายถึง อาณาบริเวณที่เคยเป็น พื้นที่อยู่อาศัยหรือการเข้าไปครอบครองสำหรับการ

อาศัยอยู่และมีการกำหนดอาณาบริเวณขึ้นมาใหม่ สำหรับการบ่งชี้ที่อยู่อาศัย

3. สิ่งทอ หมายถึง งานหัตถกรรมเช่นเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายและการตัดเย็บที่คนชาติพันธุ์ไทแดงมีการผลิตสร้างขึ้นมาเองสำหรับใช้ในชีวิตรประจำวันและใช้ร่วมในพิธีกรรม มีลักษณะเฉพาะ โดยปัจจุบันนั้นมีเหลือเพียงเสื้อผ้าและความทรงจำเท่านั้น

4. การรื้อฟื้น หมายถึง กระบวนการดำเนินการเพื่อที่จะทำให้สิ่งที่เคยมีและไม่ได้มีอยู่แล้วได้กลับมาใช้ชีวิตร่วมกับคนที่เป็นเจ้าของสิ่งนั้นๆ ซึ่งในบทความนี้หมายถึง การรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง

5. วิถีชีวิตและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง หมายถึง รูปแบบของการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ความเชื่อ ความศรัทธา พิธีกรรม ศิลปะพื้นบ้าน งาน ถักทอ การอยู่อาศัยที่มีอัตลักษณ์

6. กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง หมายถึง กลุ่มคนที่มี การอพยพและย้ายถิ่นฐานเข้ามาในเขตพื้นที่ประเทศไทย เชื่อว่ามาจากประเทศเวียดนามผ่าน สปป.ลาว และมาอยู่ในพื้นที่จังหวัดเลย โดยมีการปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนพื้นถิ่น

บริบทพื้นที่บ้านห้วยผักเน่า

บ้านห้วยผักเน่า อยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลลาดค่าง อำเภอกงเรือ จังหวัดเลย มีชาวบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่จำนวน 95 ครัวเรือน แยกเป็นชาย จำนวน 159 คน และเป็นหญิงจำนวน 156 คน รวมทั้ง 315 คน ผู้ใหญ่ที่ดูแลหมู่บ้าน ชื่อนายมะริ สารมะโน พื้นที่ของหมู่บ้านห่างจากอำเภอกงเรือ 12 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดเลย 65 กิโลเมตร ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เช่นทำไร่ ข้าวโพด ไร่ข้าว ปลูกผลไม้ และค้าขายของป่า มีรายได้

ต่อปีเฉลี่ยคนละ 23,000 บาทต่อปี ภายในหมู่บ้านมีวัดป่า 1 แห่ง คือ วัดใหม่พัฒนาราม และมีโรงเรียนบ้านห้วยผักเน่าที่จัดการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปฐมวัยถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมีสถานเอนามัยพื้นที่หมู่บ้าน ตั้งอยู่บนถนนเส้นกงเรือ-ท่าลี่ มีลำน้ำสาขาน้ำที่ผ่านบ้านห้วยผักเน่า เป็นแหล่งน้ำสายสำคัญ บางช่วงของลำน้ำมีการบริหารจัดการพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวล่องแก่งชมธรรมชาติ จุดเด่นของลำน้ำคือด้านหนึ่งติดถนนและหมู่บ้านส่วนอีกด้านหนึ่งภูเขา ทำให้สามารถมองเห็นทิวทัศน์ ทัศนียภาพที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลลาดค่างนั้น มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อนำมาสู่การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวล่องแก่งเชิงธรรมชาติ การสืบค้นและอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง และมีการปรับภูมิทัศน์ที่บริเวณแก่งห้วยผักเน่าให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่อำเภอกงเรือ และจังหวัดเลย

อย่างไรก็ดีจากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านห้วยผักเน่ายังไม่มีสถาบันที่กักประวัตินุรักษ์หมู่บ้านอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและมีความละเอียดของข้อมูลเพียงพอ คณะผู้ศึกษาจึงยังไม่สามารถที่จะนำเสนอว่าหมู่บ้านเกิดขึ้นเมื่อไหร่และอย่างไร เนื่องจากที่ผ่านมาผู้นำชุมชนเห็นว่ายังไม่มีมีความสำคัญและยังไม่มีบุคคลที่จะดำเนินการเขียนอย่างเป็นระบบที่น่าสนใจได้ เช่นเดียวกับการขาดผู้นำที่มีความรู้ในการนำชุมชนร่วมกันศึกษา อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ถ้ามีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและบริบทที่เกี่ยวข้องในทุกมิติ ดังเช่น เรื่องเล่าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงที่อพยพมาจากเมืองสบเปาประเทศ สปป.ลาว ระหว่างเดินทางได้ทำการหลบหนีพวกฮ่อเข้าไปในป่าห้วยคา การเข้าไปในป่าห้วยคาที่มีความรกแต่มีความคุ้นเคยมากก็ส่งผลทำให้ทำการสู้รบชนะ จึงมีการตั้งชื่อตระกูลของตนเอง

ว่า “คา” ที่หมายถึง ชัยชนะที่ได้จากปาหนาคา เหล่านี้ จึงถือว่าเป็นองค์ความรู้หนึ่งเกี่ยวกับเรื่องเล่าที่สามารถ สร้างมูลค่าทางความรู้สึกและทางเชิงวัฒนธรรมได้

ตัวตนกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงผ่านการบอกเล่า

ดินแดนสิบสองจุไทเป็นดินแดนที่อยู่ติดกับ ประเทศลาวเหนือ เมืองหลวงพระบางขึ้นไปมีแม่น้ำดำ เป็นแนวเขตแดนกับตั้งเคียงของเวียดนาม ซึ่งคนไทส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำต่างๆ โดยมีเมืองขนาดใหญ่ 12 เมืองที่มีความสัมพันธ์กันอย่างหลวมๆ ในรูปแบบของสหพันธ์ ส่วนที่ราบสูงต่างๆ นั้นจะมีลักษณะเป็นหมู่บ้านเล็ก โดยมีกลุ่มพวกมอญ - เขมร พวกคนไทได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มแม่น้ำแดงและลุ่มแม่น้ำดำ มาแต่โบราณ เมื่ออำนาจทางการเมืองการปกครองของหลวงพระบางมีมากกว่าเมืองต่างๆ ในเขตสิบสองจุไท จึงได้ทำการส่งส่วยให้กษัตริย์หลวงพระบางนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 14 (สุมิตร ปิติพัฒน์, 2546) โดยคนไทดำในสิบสองจุไทมีการแสดงตัวตนด้วยการแต่งกายด้วยชุดดำเป็นหลัก ส่วนไทขาวเป็นกลุ่มที่เข้ามาอยู่ที่หลังกลุ่มไทดำโดยจะสวมใส่เสื้อด้านในเป็นสีขาว ส่วนไทแดงนั้นมักสวมใส่เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่มีสีแดง และสันนิษฐานว่าอาจเป็นกลุ่มที่อยู่มาก่อนไทดำและไทขาว และมีสภาพความเป็นอยู่ที่ล้าหลัง กลุ่มไทแดงจึงมักถูกเรียกว่า “พวกม้อย หรือ ชาวดอย” (ไพฑูรย์ มีกุล, 2559) ส่วนชื่อไทแดงนั้นสันนิษฐานว่า น่าจะมาจากการที่พวกเขา (ตระกูลขุนนางไทเมืองหมก เมืองมุน และเมืองคอง) มีบรรพบุรุษอพยพมาจาก “ลุ่มแม่น้ำแดง” ตอนบนคือเมือง “เกือกเปือกข่า” ปัจจุบันคือเมืองบักहां จังหวัดลาวกาย เกือบติดพรมแดนจีน โดยมีการบันทึกคำให้การของนักประวัติศาสตร์เวียดนามว่า รวคริสต์ศตวรรษที่ 13 มีการอพยพลงมาจากใต้ตามเส้นทางของแม่น้ำแดงของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง จากนั้น

จึงย้อนขึ้นไปทางแม่น้ำดำหรือแม่น้ำแดง โดยมีเรื่องราวผ่านการบอกเล่าว่า “กลุ่มไทผู้ที่ได้เห็นถึงสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่จึงลงหลักปักฐานที่เมืองหมก ส่วนไทผู้น้อยได้เดินทางลงมาทางตอนใต้อีกระยะหนึ่ง เมื่อเห็นสภาพแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์มีแหล่งน้ำสำหรับบริโภคและอุปโภค จึงลงหลักปักฐานที่เมืองมุน สำหรับน้องคนสุดท้ายได้นำผู้คนอพยพโดยการออกเดินทางลงไปทางใต้จนถึงเมืองคองโดยมีลุ่มแม่น้ำดำหรือแม่น้ำแดงเป็นแหล่งน้ำสำหรับการทำเกษตรกรรมและการยังชีพ” (อัจฉริยา, 2557)

ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงในเวียดนามที่เมืองคองนั้นมักให้คนนอกเรียกว่า “ไทเมืองคอง” แม้ว่าจะมีภาษาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกับ “ไทขาว” ที่เมืองมุนก็ตาม รวมทั้งการมีประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วมกันที่เมืองมุน ดังคำกล่าวที่ว่า “เมืองหมกเป็นอ้าย เมืองมายเป็นน้อง เมืองคองเป็นอ้อด” (เมืองหมกเป็นพี่ เมืองมายเป็นน้อง และเมืองคองเป็นน้องคนสุดท้าย) สำหรับชื่อเรียกไทแดงนั้นมาจากการที่คนลาวเรียก เพราะเห็นว่ามีกรรมสวใส่เสื้อผ้าแดง และในพิธีกรรมงานศพ โลงศพจะมีการตกแต่งด้วยสีแดง (อัจฉริยา, 2557) ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงใน สปป.ลาว ตั้งถิ่นฐานผสมผสานกันระหว่างกลุ่มลาวลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธและกลุ่มไทแดงที่นับถือผีแต่มาตอนหลังก็เริ่มหันมานับถือพุทธศาสนามากขึ้น ตามเงื่อนไขจากการย้ายถิ่นมาอยู่ในเขตพื้นที่ลาวลุ่มที่ต้องมีการรับนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งก็ทำให้สภาพภาพของชาวไทแดงมีความสำคัญเท่ากับชาวลาวพุทธทันที ดังนั้นชาวไทแดงรุ่นลูกหลานจึงได้นิยามตนเองว่าเป็น “ลาวพุทธ” แทน

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงบ้านห้วยผักเฒ่าอำเภอเรือ จังหวัดเลย นั้นจากการศึกษาพบว่ามีการทบทวนตนเองและมีการสร้างกระบวนการสำนึกในรากเหง้าและวิถีทางวัฒนธรรมของตนเองที่มีความ

แตกต่างและเฉพาะ ดังนั้นลูกหลานคนกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงส่วนใหญ่ที่เกิดความตระหนักในความมีอยู่ของตนเอง จึงเข้าสู่กระบวนการคิด และสร้างการเรียนรู้ด้วยสืบทอดเรื่องราวของตนเองมานับแต่ปี พ.ศ. 2560 โดยการศึกษาเรียนรู้ผ่านต้นเรื่องคือ ภาพถ่าย สิ่งทอ เสื้อผ้า เครื่องแต่งกายที่มีอยู่ในบ้าน และวิถีการปลูกข้าวไร่ จึงเกิดปรากฏการณ์การพูดคุยกับพ่อแม่ปู่ย่าตายายและคนในหมู่บ้านในวงกว้างขึ้น เกี่ยวกับความเป็นตัวตนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มคนชาติพันธุ์ไทแดง เพื่อการเรียนรู้และการจดบันทึกเชิงประวัติศาสตร์เรื่องราวที่ผ่านมาด้วยการบอกเล่าที่มีการถ่ายทอดซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนก่อเกิดความตระหนักในคุณค่าของตัวตนมีความชัดเจน และสามารถหาหนทางสู่การสร้างตัวตนเก่าขึ้นมาใหม่บนพื้นที่ใหม่ที่ไมคุ้นเคย แต่เป็นพื้นที่แห่งการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ ดังคำกล่าวที่ว่า “ด้วยความอยากรู้อยากเห็นและความภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง ทำให้มีการสืบเสาะหาต้นทางของเครือญาติและบรรพบุรุษ สุดท้ายก็มีการพบญาติพี่น้องที่บ้านสบเบา แขวงหัวพันห้าเหนือ ประเทศ สปป.ลาว และบ้านนากลาง ที่นครเวียงจันทน์ และมีการสืบค้นไปยังกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงที่อยู่ประเทศเวียดนาม” ด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่า ได้มีการพัฒนาวัฒนธรรมแบบชุมชนไปสู่การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรความว่า “ท้าวทอง มูลทาสี (สิงค) บุตรของท้าวอุทาสี (สิงค) ได้ร่วมกันนำพาชาวไทแดงมีถิ่นฐานอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า สิบสองจุไท หรือ สิบผู้ไททางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม และทางตอนเหนือของประเทศไทย” จึงสันนิษฐานว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงมีการอพยพมาจากเมืองที่ชื่อว่าเมืองก๊อในดินแดนสิบสองจุไทเข้ามายังเมืองสบแอดเชียงค้อในแคว้นหัวพัน เนื่องจากมีเหตุการณ์พวกฮ่อรณลาย และฮ่อธงแดงมีการสู้รบและเกิดสงครามกันขึ้น และยังมีพวกแกวที่เดินทางเข้ามาปล้นสดมภ์

ราวปีคริสต์ศักราช 1874 นอกจากนี้การเคลื่อนย้ายและอพยพยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านนโยบายการปกครองของหัวพันของฝรั่งเศส นับตั้งแต่ปี คริสต์ศักราช 1896 โดยมีนายทับฮ่อ ที่ชื่อ อมยิบ ได้คุมไพร่ประมาณ 2,000 คนเศษ เข้าตีเมืองสบแอด เจ้าเมืองสบแอด สู้พวกฮ่อไม่ได้ ดังนั้นราษฎรชาวไทแดงที่อยู่เมืองสบแอด จึงได้อพยพราษฎรชาวไทแดงมาอยู่ในเมืองนาแก แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอีกกลุ่มได้อพยพไปอยู่ที่เมืองเฟื่อง แขวงเวียงจันทน์ บ้านนาโพน และบ้านนากลาง จากนั้นจึงอพยพเข้ามาในประเทศไทยทางฝั่งอำเภอทาลี โดยการนำของเจ้าทิบหล่า ผู้นำชาวไทแดงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำเหือง โดยอาศัยอยู่ที่บ้านก๊อ แต่พบว่าพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานนั้นไม่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย และทำมาหากิน จึงได้พากันอพยพเดินเท้าเข้ามาตามแนวเส้นทางภูเขา จนมาลงหลักปักฐานและตั้งหมู่บ้านอยู่บนภูเขาขนาดใหญ่ที่มีป่าไม้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก พร้อมกับการตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านสันแปร เหตุเพราะหมู่บ้านตั้งอยู่บนสันเขาพอดี และอยู่มาได้ไม่นานก็เกิดความแห้งแล้ง ไม่มีน้ำในการบริโภคอุปโภคอาหารการกินก็ขาดแคลน ชาวไทแดงจึงอพยพกลับไปยังประเทศลาวโดยเดินทางผ่านบ้านนากลาง แขวงเวียงจันทน์ ซึ่งในขณะนั้นเวียงจันทน์มีปัญหาการเจรจากับฝรั่งเศสชาวไทแดง ราวปี พ.ศ. 2417 จึงมีการเปลี่ยนแผนอพยพด้วยการข้ามแม่น้ำโขงย้อนกลับมายังฝั่งไทยโดยผ่านเส้นทางอำเภอเชียงคาน เพื่อเดินทางไปยังบ้านโนนปอแดง อำเภอผาขาวก่อน โดยการเข้าไปอาศัยอยู่กับชาวบ้าน โดยเชื่อว่า “เมื่อปัญหาในพื้นที่นครเวียงจันทน์คลายตัวลงก็จะเดินทางกลับ” และเมื่ออยู่มาระยะหนึ่งจึงได้ย้ายไปหาพื้นที่ตั้งหลักแหล่งใหม่ที่บ้านห้วยทรายขาว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย และอยู่มาระยะหนึ่งก็เกิดโรคระบาดและภูมิประเทศไม่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิตและการ

ทำมาหาเลี้ยงชีพ จึงได้ทำการอพยพมาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่บ้านห้วยผกเนา ตำบลลาดค่าง อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย เพราะพื้นที่มีสภาพเป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าเขาและแหล่งน้ำ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับถิ่นฐานดั้งเดิมที่ได้อพยพมา และในพื้นที่ยังมีแม่น้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “น้ำสาน” ไหลผ่านด้วย โดยที่การอพยพเข้ามาในระยะแรกของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงในทุกพื้นที่นั้น จะยังไม่มี การเข้ารับนับถือพุทธศาสนา แต่หลังจากที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาระยะหนึ่ง เกรงว่าจะมีปัญหา กับคนในพื้นที่ จึงทำให้มีการปรับตัวเข้ากับคนในพื้นที่ ด้วยการเข้ารับนับถือพุทธศาสนา เพื่อแสดงถึงความเป็นพวกและมีความเป็นตัวตนคนชนชาติไทย (สมพาวัน แก้วบุตตา, 2556)

วิถีทางวัฒนธรรมผ้าทอเครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์

ผ้าทอถือเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงผ่านระบบการคิดจินตนาการเรื่องราวบนผืนผ้าด้วยฝีมืออันประณีตบรรจงที่แสดงตระกูลของตนเอง ซึ่งการอพยพก็ทำให้กระบวนการผลิตมีการเปลี่ยนแปลง และรูปแบบของการใช้งานก็เปลี่ยนไป โดยการผลิตเพื่อการขายชาวไทแดงจึงต้องมีการปรับตัวประยุกต์ลวดลายผ้าเพื่อประโยชน์ทางการตลาดมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงในสปป.ลาว (สุมิตร ปิติพัฒน์, 2546) สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง บ้านห้วยผกเนาปัจจุบันไม่มีการสืบทอดในวัฒนธรรมการทอผ้า โดยบทบาทของชายและหญิงจะมุ่งไปที่การทำเกษตรกรรม การทำไร่และปลูกข้าว โดยที่เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายจะเป็นแบบสมัยใหม่หาซื้อได้ในตลาดนัดหมู่บ้านและอำเภอโดยทั่วไป อันเป็นการปรับตัวด้วยเงื่อนไขของการเป็นคนนอกพื้นที่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมืองส่งผลทำให้อยู่ร่วมกับคนในพื้นที่ได้อย่างมีความสุข แต่จากการ

สัมภาษณ์พบว่า “มีคนบางกลุ่มที่ต้องการอ้างไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนเอง” ซึ่ง ศิริพร เชิดดอก และจักรพันธ์ ชัดชุมแสง (2558) กล่าวว่า การแสดงอัตลักษณ์ผ่านการสวมใส่เสื้อผ้าที่เครื่องแต่งกายมีการใช้ผ้าแดงขลิบทกแต่งชายเสื้อก็มีเป้าหมายเพื่อการบอกให้คนอื่นรับรู้ถึงตัวตนที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ

การมีหลักฐานในความเป็นตัวตนกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงผ่านผ้าชิ้นที่ทอลายเจือก พร้อมกับกิจกรรมการคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในตระกูลทำให้พบว่า การทอผ้าและผ้ามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายไม่ได้มีความหมายแค่การสวมใส่เท่านั้น แต่ผ้าทอที่มีลวดลายเฉพาะก็มีความหมายต่อการดำรงไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของตนเองเป็นหลัก โดยที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงในแต่ละตระกูลจะมีการทอผ้าประจำตระกูลเพื่อแสดงสัญลักษณ์และส่งผ่านความส่งต่อลูกหลาน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลคางจะมีการสร้างสรรค์ลวดลายเป็นลายนกเงือก ซึ่งมีนัยยะเชิงความหมายว่า “ตระกูลที่สูงศักดิ์” สำหรับลวดลายของผ้าชิ้นไทแดงในแขวงห้วยพันนั้นมักจะมีความสัมพันธ์กับสัตว์อันเป็นที่นับถือประจำตระกูล ซึ่งไทแดงเรียกตระกูลว่า “จาว” ในอดีตจะมีการทอลวดลายสัตว์ซึ่งเป็นที่นับถือ บูชาของแต่ละตระกูลไว้ในผ้าและชิ้น ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับกลุ่มอื่นๆ มากขึ้น จึงเกิดการแลกเปลี่ยนลวดลาย และมีการผสมผสานกับลวดลายของกลุ่มต่างๆ ดังที่ ราชนันท์ นิลวรรณภา (2557) ได้ทำการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงมีการนับถือสัตว์ประจำตระกูลดังนี้ 1) จาวลนกนับถือไก่ป่า 2) จาวลน นับถือนกต่งล่อ 3) จาวคาชน นับถือปลาไหล งู และตะพานน้ำหรือเรียกปลาผา 4) จาวคาลัก นับถือนกกดคา 5) จาววี นับถือพัด โดยไม่ให้เอามาพัดไฟ 6) จาวเลื่อง นับถือเสือ และ 7) จาวเงิน นับถือเงือกและนาก

(1)

(2)

(3)

(4)

ภาพที่ 1-4 การรื้อฟื้นเครื่องแต่งกายของชาวไทแดง บ้านห้วยผักเฒ่า
ที่มา: ภาพถ่ายโดย เทวรักษ์ สารมะโน (2563)

อย่างไรก็ดี การแต่งกายไทแดงบ้านสบฮาว ผู้หญิงมักจะนุ่งผ้าซิ่น โดยที่ผืนผ้าซิ่นจะมีการต่อตีนด้วยผ้าปักลวดลายสวยงาม และต่อหัวซิ่นด้วยแถบผ้าสีขาวสีแดง หรือผ้าลายให้มีความยาวขึ้นไปจนถึงระดับอกของผู้หญิงซิ่น สำหรับผ้าซิ่นนิยมนุ่งกันคือ ซิ่นมุก นำมาสวมกับเสื้อผ้าฝ้ายสีดำ โดยมีลักษณะเป็นเสื้อผ่าหน้า มีการตัดเย็บพอดีตัว จะดึงส่วนชายเสื้อด้านขวา มาทับด้านซ้ายแล้ว เย็บส่วนปลายด้านล่างติดกัน มีการขลิบขอบชายเสื้อตั้งแต่ด้านล่างขึ้นมารอบคอและไปสุดที่ปลายอีกข้างหนึ่ง ซึ่งผ้าที่นำมาขลิบนั้นมีทั้งผ้าสีล้วน และผ้าที่มีการออกแบบลวดลายสวยงาม ส่วนแขนเสื้อจะยาวจนถึงข้อมือ ปลายแขนเสื้อจะมีทั้งที่ขลิบปลายและไม่ขลิบ สำหรับความยาวของตัวเสื้อนั้นจะยาวเลยหน้าอกลงมาเล็กน้อย สำหรับการตกแต่งเพิ่มเติมนั้น ผู้หญิงจะนำเส้นฝ้ายรวมกันได้ประมาณหนึ่งกำมือมาทำเป็นสายรัดเอว เรียกว่า “สายแอ้ง” และพันหัวด้วยผืนผ้าฝ้ายที่มีความกว้างประมาณครึ่งเมตร และมีความยาวสามเมตร มีการพับครึ่งตามด้านยาวแล้วพันรอบหัวให้แน่นแล้วเก็บปลายผ้า มีคำเรียกลักษณะการแต่งกายของผู้หญิงไทแดงที่เป็นเอกลักษณ์ว่า “ซิ่นเหลือ เสื้อบ่พอ” ส่วนผู้ชายจะสวมกางเกงผ้าฝ้าย ตัดเย็บเป็นกางเกง หัวรูดใส่เชือกมัด มีทั้งแบบขาสั้นและขายาว สำหรับเสื้อผ่าทอจากฝ้าย แขนสั้นหรือยาว ผ่าหน้าทำเชือกมัดสองด้านแทนกระดุม สำหรับเสื้อนั้นจะมีการย้อมด้วยสีดำ คอไม่มีปัก นอกจากนี้บางโอกาสผู้หญิงไทแดงจะมีการห่มผ้าในลักษณะห่มเฉียงด้วยผ้าที่เรียกว่า “ผ้าตุ้ม” ซึ่งมีความกว้างประมาณครึ่งเมตร และมีความยาวประมาณสามเมตร มักจะทอดด้วยวัสดุเช่นไหมและมีการทอเป็นรูปสัตว์ชนิดต่างๆ บนผืนผ้าสีแดงหรือสีขาว หรือบางคนทอดด้วยฝ้ายเป็นลวดลายเรขาคณิต (ราชนันท์ นิลวรรณภา, 2557) อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงปัจจุบันมักจะนิยมใส่เสื้อผ้า

สีชุดขาด มีการปักลวดลายลงบนผ้า มีการทอผ้า ลวดลายโบราณ โดยเฉพาะผ้าชิ้น จะมีการทอลวดลาย เลียนแบบลายโบราณที่ผ่านมา สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ ไทแดงในเวียดนามนั้นมักนิยมใช้สีแดงในการปักทอ ผ้าชิ้น และเย็บขลิบชายผ้าด้วยสีแดงอันแสดงให้เห็นถึง การพยายามปรับเปลี่ยนรายละเอียดเพื่อการสร้างของ ตนเองที่อยู่บนฐานคิดเหมือนกันแต่ไม่เหมือนกัน

ส่วนการแต่งกายในพิธีศพ เมื่อมีผู้เสียชีวิตใน บ้านผู้ไทแดง ญาติพี่น้องทางสายเลือด และญาติพี่น้องที่ เป็นจาวเดียวกัน จะต้องมาเป็นเจ้าภาพทั้งหมดและการ แต่งกายของกลุ่มญาติพี่น้องของผู้ตายทั้งหญิงและชาย จะต้องสวมใส่เสื้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นเสื้อแขนสั้น ผ่าอก ไม่มีคอที่ตัดเย็บจากผ้าฝ้ายด้ายดิบสีขาวสวมทับกับชุด แต่งกายปกติ ใส่หมวกที่มีการตัดเย็บจากผ้าชนิด เดียวกัน สำหรับผู้ชายจะใส่กางเกงขาวที่ตัดเย็บจาก ผ้าชนิดเดียวกันด้วย ส่วนแขกที่มาร่วมงานนั้นจะแต่งตัว กันตามปกติ ไม่ได้กำหนดตายตัวว่าต้องสวมใส่ชุดสี ดำเหล่านั้น แต่สามารถสวมใส่เสื้อผ้าเครื่องแต่งที่แสดง ถึงการให้เกียรติผู้ตายได้ ดังนั้นจึงถือได้ว่าสิ่งทอ สี สัน ลวดลายและวิธีการสวมใส่เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย มี ลักษณะเฉพาะ ซึ่งสามารถสื่อสารเรื่องราว แสดงตัวตน และนำเสนอสุนทรียศาสตร์จากลวดลายได้

แนวทางการรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

คำว่า “จาว” มีนัยยะถึงระบบโคตรตระกูล ของชาวไทแดงที่นับถือความสัมพันธ์เครือญาติแบบ โคตรตระกูล เกิดจากการนับถือผีประจำตระกูลเดียวกัน ลักษณะเฉพาะของจาวมีรายละเอียดดังนี้ 1) มีความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติของจาว ซึ่งทุกคนจะต้อง มีจาวเดียวกัน 2) จาวแต่ละจาวจะมีนิทานปรัมปราที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบรรพบุรุษและเรื่องเล่าต่างๆ 3) กลุ่มจาวเป็นกลุ่มสัมพันธ์ที่มีความร่วมมือกันด้าน

เศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา และมีบทบาททางสังคม สำหรับความสำคัญของระบบ “จาว” คือการสร้างพลัง การขับเคลื่อนทางสังคมที่มาจากความร่วมมือกันของสมาชิก กลุ่มบนพื้นฐานของวิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม ซึ่ง สมพาวัน แก้วนุดตา (2556) กล่าวว่า ผลของการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมก็อาจทำให้ระบบจาวของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทแดงนั้นมีการเปลี่ยนไปตามกระแสสังคมด้วย

อย่างไรก็ดีกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง บ้านห้วยผักเฒ่า ก็มีผู้ใหญ่บ้านและครอบครัวที่เป็นผู้นำทางการและผู้นำ ทางจิตวิญญาณของชุมชน หรืออาจแสดงถึงนัยยะของ การเป็น “จาว” ในกลุ่มและพื้นที่ที่เริ่มต้นการคิด การเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นวิถี ชีวิตให้กลับมามีตัวตนบนพื้นที่อื่นๆ ถึงแม้ว่าตัวตนของ ตนเองจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมไปแล้วก็ตาม แต่ก็เชื่อว่ารากเหง้าเดิมที่อยู่ในสำนึกและจิตใจก็เป็นสิ่ง ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในสายเลือด และคนรุ่นเก่าก็มีความ ต้องการที่จะมีชีวิตแบบดั้งเดิม และมีความโหยหาที่จะ กลับไปมีประสบการณ์แบบเดิมเต็มรูปแบบบนพื้นที่ใหม่ ในบ้านห้วยผักเฒ่าอีกครั้ง อย่างไรก็ตามสำนักทางชาติพันธุ์ ที่ผ่านกระบวนการทั้งการเรียนรู้และการรื้อฟื้นตัวตนก็ จะต้องเกิดจากคนในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงเอง เป็นผู้กำหนดกิจกรรมมากกว่าคนนอก แต่มีคนนอกเป็น ผู้หนุนเสริมและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน

สำหรับแนวคิดของการรื้อฟื้นวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงนั้นสิ่งสำคัญก็คือ 1) ปัจจุบันภายในชุมชนเองที่ต้องมีผู้รู้ผู้อาวุโสเป็นกลุ่ม ที่นำการขับเคลื่อนและการดำเนินการทั้งการเตรียมคน สำหรับการให้ข้อมูลและร่วมดำเนินการ การเตรียมพื้นที่ สำหรับการพัฒนาและสร้างบรรยากาศของการเป็น หมู่บ้านไทแดงที่มีอัตลักษณ์ และ 2) ปัจจุบันภายนอก จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่จะเข้ามาหนุน เสริมความรู้ กิจกรรมและงบประมาณสำหรับการดำเนิน

กิจกรรมและการพัฒนา โดยที่การรื้อฟื้นนั้นจะอยู่บนแนวคิดของการจัดการที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมที่ต้องนำมาใช้เป็นกลไกการสร้างเสริมการอยู่ร่วมกัน เช่นมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ โดยที่ผู้นำการรื้อฟื้นนั้นจะต้องมีจิตวิทยาสำหรับการสร้างแรงจูงใจของคนกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงด้วยการทำให้เกิดความกระตือรือร้น การสร้างความอยากมีส่วนร่วมในการคิด การร่วมตัดสินใจ การร่วมทำ การร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป อย่างไรก็ตามก็มีแนวทางการรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงที่เกิดจากการระดมความคิดพบว่ามีดังนี้ 1) ผู้นำชุมชนและผู้นำทางจิตวิญญาณต้องเริ่มทำการประชุมลูกบ้านที่มีรากเหง้าของความเป็นชาติพันธุ์เพื่อประชาสัมพันธ์ว่าจะมีการศึกษาเรียนรู้และการรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทแดง พร้อมนำเสนอถึงวัตถุประสงค์และบทบาทของลูกบ้านที่ต้องดำเนินการ 2) ผู้นำชุมชนต้องประสานความร่วมมือกับ นายอำเภอภูเรือ หน่วยงานการท่องเที่ยว และองค์การบริหารส่วนตำบลลาดค่าง เพื่อขอความเห็นและขอความร่วมมือในการรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์และกิจกรรมประจำอำเภอภูเรือ หน่วยงานปกครองในพื้นที่และหน่วยงานการท่องเที่ยว และการขอรับรองงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการ 3) ประสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคามเพื่อขอความร่วมมือในการเป็นผู้ดำเนินการสืบค้นข้อมูลและการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทแดง และ 4) ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับฟังผลการดำเนินการและร่วมกันหาจุดเริ่มต้นเพื่อการดำเนินการเพื่อการบ่งชี้และสร้างอัตลักษณ์ผ่านสื่อหรือวัตถุในพื้นที่บ้านห้วยผักเฒ่า

บทสรุป

กลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง บ้านห้วยผักเฒ่า อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังไม่มีการเปิดเผยตัวตนให้กับสังคมได้รับรู้อย่างชัดเจน มีเพียงการพูดคุยสนทนาผ่านคนรุ่นเก่าและวัตถุทางวัฒนธรรมอย่างเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและความทรงจำ โดยพบว่าเข้ามาอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดเลยมากกว่า 3 รุ่น โดยคนรุ่นใหม่ที่ไม่เห็นคุณค่าของตัวตน และสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์เกิดความตระหนักในรากเหง้าของตนเอง จึงมีความต้องการที่จะศึกษา เรียนรู้และทำการรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนเองด้วยการประสานความร่วมมือกับ อำเภอภูเรือ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลยในการกำหนดยุทธศาสตร์การศึกษาเรียนรู้ การรื้อฟื้นและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะในอำเภอภูเรือ โดยร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมและสร้างกระบวนการรื้อฟื้นและการอนุรักษ์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่นเดียวกับการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นการท่องเที่ยว วัฒนธรรมจังหวัด พัฒนาชุมชนและสถาบันการศึกษาเพื่อเข้ามาร่วมกันสร้างกิจกรรมการฟื้นฟูพื้นที่และการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมไทแดง และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการและงบประมาณสำหรับการพัฒนาพื้นที่โดยมีเป้าหมายเพื่อการเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมใหม่ของจังหวัดเลย

ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ต้องประสานความร่วมมือกับวัฒนธรรมจังหวัดเลย หน่วยงานการท่องเที่ยวเพื่อที่จะร่วมมือกันในการเรียนรู้และการรื้อฟื้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเลยและ

สร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมใหม่สำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา แปดดิบ. (2554). วาทกรรมอัตลักษณ์ไทใหญ่ชุมชนบ้านเมะหลวง ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 1(2), 1-10.
- สมพาวัน แก้วบุตตา. (2556). “จาว”: สายสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติของไทแดง. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 5(1), 1-22.
- สุมิตร ปิติพัฒน์. (2546). *คนไทแดงในแขวงหัวพัน*. สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไศรยา ัญญประกอบ และปฐม หงส์สุวรรณ. (2560). ตำนานเมืองของคนไทเลยกับปฏิบัติการทางสังคมว่าด้วยสำนึกทางชาติพันธุ์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 8(1), 122-154.
- มัญรี ไซตรสจฺจิติ. (2556). *การปรับตัวข้ามวัฒนธรรม* ของนักเรียนไทยในต่างประเทศ (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2559). ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 3(2), 1-32.
- เพชรวิ ฐปะวิเชตร. (2550). *การเรียนรู้ลักษณะการจัดการ: การจัดการข้ามวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- นภาพร อัศวรังสีกุล. (2562). ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง. *บทความนำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิตประจำปี 2562*, 947-957.
- ราชนัน นิลวรรณภา. (2557). วิถีวัฒนธรรมการแต่งกายและอาหารกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดง. *วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*, 1(1), 109-123.
- ศิริพร เชิดดอก และจักรพันธ์ ชัดชุมแสง. (2558). งานบุญอีสานกับการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในจังหวัดสุรินทร์. *บทความนำเสนอผลการจัดประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 34. ณ ห้องประชุมมอดินแดง ชั้น 1 อาคารเรียนรวม คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 1507-1517.
- อัจริยา. (2557, 5 มิถุนายน). *ไปคุยกับผู้ไทแดง-ไทขาวที่แขวงว่า เวียดนาม: ชื่อไทแดงมาจากไหน ใครเรียก ใครยอมรับ*. สืบค้นจาก <https://blogazine.pub/blogs/achariyach/post/5336>